

Izvirni znanstveni članek (1.01)

BV 70 (2010) 1, 71-81

UDK: 272-732.3"1869-1870":929Stepišnik J.M.

Prejeto: 03/10

Metod Benedik

Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost

Povzetek: K osnutku konstitucije o Cerkvi, ki je bil strnjen na opredelitev mesta in vloge rimskega škofa v Cerkvi, je Stepišnik napisal precej pripomb. Izhajal je iz misli, ki so jo že dolga stoletja prej poudarjali konciliaristično usmerjeni teologi: Kristus je izročil vodstvo Cerkve vsem apostolom, ne le Petru. Osnutek, ki so ga dobili v roke škofje, po Stepišnikovem mnenju v temeljih spreminja ureditev katoliške Cerkve; hoče vzeti škofom tisto, kar je zanje bistveno, da so namreč kot nasledniki apostolov vključeni v vodenje Cerkve in da je njim prav tako zaupano apostolsko učiteljstvo. Posebej se ustavi ob besedah osnutka, da so »dokončne odločitve rimskega škofa nesprenemljive po sebi in ne na temelju soglasja Cerkve«. In ugotavlja: tu je pravzaprav jedro vsega. Torej papež pri svojih nezmotnih odločitvah nikakor ne potrebuje koncila in še manj potrditev škofov. On sam! Takó predvidena konstitucija želi škofo degradirati v »uradnike v papeški univerzalni monarhiji«.

Ključne besede: koncil, papež, primat, nezmotnost, škof

Abstract: **Bishop Stepišnik, the First Vatican Council, Papal Infallibility**

Bishop Stepišnik wrote numerous remarks concerning the draft constitution on the Church, which concentrated on defining the situation and the role of the bishop of Rome in the Church. His starting point was the idea that had been emphasized during several previous centuries by conciliarist theologians: Jesus Christ gave the leadership of the Church to all Apostles and not just to Peter. In Stepišnik's opinion, the draft the bishops received changes the fundamental system of the Catholic Church; it wants to take away from the bishops something that is essential for them, namely that they are included in the governance of the Church as the successors of the Apostles and that they are also entrusted with Apostolic magisterium. He especially deals with the wording that »the final decisions of the bishop of Rome are unchangeable by themselves and not on the basis of the consent of the Church«. And he states: this is the core of the issue. Thus the pope in his infallible decisions does not need the council and even less the consent of the bishops. He alone! A constitution designed in such a manner plans to demote the bishops to »officials in the papal universal monarchy«.

Key words: council, pope, primacy, infallibility, bishop

1. Cerkev pred koncilom

Močna centralizacija Cerkve, značilna že za obdobje Gregorja XVI., ki je skušala Mizbrisati vse težnje po kakršnihkoli posebnih pravicah krajevnih Cerkva, se je še okrepila po letu 1848, ko je revolucija neposredno ogrožala tudi Pija IX. Ta razvoj, ki ni potekal brez (ponekod glasnega) odpora, je osrednje vodstvo Cerkve po letu 1850 z različnimi sredstvi načrtno podpiralo. Pretirano poudarjanje vloge osrednjega vodstva Cerkve in predvsem samega papeža je izzvalo ostre polemike ne samo v Cerkvi, ampak je – predvsem po letu 1870 – vse bolj vznemirjalo vlade posameznih držav. V Nemčiji je to privedlo do ostrih nastopov proti katoliški Cerkvi (Lill 1971). Avstrija je razveljavila konkordat, težave so nastopile v nekaterih latinskoameriških državah. Demokratska gibanja po Evropi so zamerila Cerkvi, da je po letu 1848 podprla razne konservativne stranke, na mnoge negativne odmeve pa je naletel *Syllabus* iz leta 1864: v njem je Pij IX. obsodil glavne modernistične zmote svojega časa: panteizem, naturalizem, racionalizem, indiferentizem, socializem in komunizem, pa tudi napačni nauk o krščanskem zakonu. Ob soočenju z novimi miselnimi tokovi se je Cerkev premalo odzvala še na drugi izziv: vzporedno z naglim industrijskim razvojem se je kazalo vse bolj pereče socialno vprašanje delavstva; posamezniki so na tem področju resda marsikaj postorili, osrednje vodstvo Cerkve pa se tega vprašanja ni resno lotilo. Drugače pa si je Pij IX. veliko prizadeval za poglobljanje verskega življenja. S številnimi okrožnicami je vedno znova opozarjal na krščanska načela in družbo spodbujal h krščanski prenovi (Christophe 1989, 626–638).

Za cerkveno življenje v Avstriji je nedvomno pomemben tudi konkordat iz leta 1855; v celotni monarhiji je zagotavljal katoliški Cerkvi vse pravice, ki ji pripadajo »po božjem pravu in po kanonski uredbah«. Vsa cerkvena vprašanja, ki jih konkordat ni posebej opredelil, naj bi odslej v smislu cerkvenega nauka urejal Sveti sedež, šolska vzgoja katoličanov naj bi potekala v skladu s katoliškim naukom, vse zakonske zadeve pa naj bi bile pod duhovnim sodstvom. Cesar je seveda zadržal pravico, da imenuje škofove, ki mu morajo tudi priseči zvestobo (Košir 1994).

Med tokovi, ki so vtisnili zelo viden pečat življenju in delovanju Cerkve v 19. stoletju, je posebej treba omeniti *ultramontanizem* (Benedik 1993, 118). Pristaši tega gibanja so poudarjali papeževo nezmotnost, njegovo prvenstvo jurisdikcije in stara načela Gregorja VII. in Inocenca III. Osrednja misel ultramontanizma je tako izstopala v obliki vztrajne zahteve po večji centralizaciji, ki se je kazala predvsem na področju cerkvene uprave in cerkvenega učiteljstva. Ultramontanizem si je začel utirati zmagoslavno pot že med petnajstletnim pontifikatom Gregorja XVI. (1831–1846). Takrat je Cerkev začela izgubljati vpliv na civilno družbo, zato se je tem bolj oprla na svoje notranje sile. Že v Napoleonovem obdobju, še bolj pa pozneje v dobi restavracije so mnogi videli najboljšo možnost za nadaljnje delovanje Cerkve v čim tesnejši povezanosti posameznih krajevnih Cerkva z osrednjim vodstvom v Rimu; ta misel se je razživela predvsem v Franciji, delno pa tudi v drugih deželah, ki jih je prizadela nasilna Napoleonova politika.

Čeprav odpor proti posegom rimske kurije v življenje krajevnih Cerkva še ni pojenjal, se je ultramontanizem kljub temu vse bolj krepil. Pot so mu utirali različni elementi (Aubert 1964, 28). Zvestoba monarhiji, ki je bila eden od temeljev galikanizma, je s padcem Burbonov zgubila svoj pomen. Antiklerikalizem, ki ga je sprožila julijska monarhija, je spodbudil tesnejšo povezanost klera z Rimom. Podobno je učinkovala tudi brezbriznost nekaterih škofov v boju za svobodo pouka v šolah. Ultramontanizem so navdušeno podprli številni vidni katoliški laiki. Odločilen dejavnik pri napredovanju ultramontanizma je

bilo tudi dejstvo, da se je nižji kler vse bolj upiral neomejeni moči krajevnih škofov in pred njihovo samovoljo iskal zaščito pri rimskih kongregacijah. Ne nazadnje je treba omeniti delovanje nuncijev, ki so kaj radi podpirali ultramontanistično usmerjeno duhovščino. Nuncij Garibaldi je bil še dokaj umirjen in diplomatsko previden, njegov naslednik Fornari, ki je to službo prevzel leta 1843, pa je povsem odkrito podpiral ultramontanizem.

Počasnejši razvoj je doživljal ultramontanizem v Nemčiji. Mnogi teologi so še vedno zastopali ideje zmernega episkopalizma in večina škofov je v vsakdanji praksi ravnala zelo neodvisno od rimske kurije. Izkušnja jih je učila, da rimske kongregacije kaj malo upoštevajo specifične razmere v konfesionalno mešanih ali celo pretežno protestantskih pokrajinah, zato so tudi zadeve, o katerih naj bi drugače odločal Rim, skušali pridržati zase. Ultramontanizem se je kljub temu krepil; posebno se ga podpirali rimski germanikarji, ki so svoje ideje širili s časopisom *Der Katholik*. V Avstriji je razvoj ultramontanizma potekal še počasneje kakor v Nemčiji. Značilno je, da sta se še leta 1842 dva od štirih vprašanih avstrijskih škofov izrekla proti spremembi jožefinskega odloka iz leta 1781, ki je bogoslovcem iz Avstrije prepovedal študirati v Rimu, eden pa je navedel resne pomisleke. Kljub temu se je tudi v Avstriji kmalu oblikovala dokaj močna skupina katoličanov, ki je vse bolj ogrožala jožefinski sistem. Pravi prelom je leta 1833 prinesla odločitev, da pri pouku prenehajo uporabljati priročnike za kanonsko pravo in cerkveno zgodovino, ki so bili od leta 1820 na indeksu. Dunajsko vlado je veleposlanik v Rimu opozoril, da njen vpliv na Sveti sedež močno upada, ker Dunaj ovira zveze avstrijske Cerkve z Rimom, medtem ko je na primer Francija vse bolj opuščala preživeli sistem, kakor je kurija ob vsaki priložnosti rada poudarjala. Dejansko se je Rim čutil vse močnejšega in je kmalu lahko odkrito podpiral gibanje, ki je duhovščino in vernike vedno bolj vezala na središče katolištva. Tudi v Avstriji so pri tem odigrali vidno vlogo nunciji, ki so skušali čim večjemu številu bogoslovcev omogočiti študij v Rimu, na kraju samem pa so spodbujali dejavnost ultramontanistično usmerjenega klera (Liebmann 1999, 122–141).

Kakšen odnos do Rima in še posebno do papeža je imel Stepišnikov predhodnik na lavantinskem sedežu, škof A. M. Slomšek (1846–1862)? Prav v času njegovega škofovanja je to vrenje močno burilo duhove. V glavnih potezah nam odgovor na to vprašanje daje njegovo celotno dušnopastirsko delovanje, neposredno pa nam Slomšek odgovarja po nekaterih svojih pridigah in predvsem po pastirskih pismih. Ob posebnih priložnostih je na svoje škofljane naslovil pastirska pisma, iz katerih vejeta globoko čutenje s Cerkvijo in spoštovanje do papeža: v njem je videl nesporno avtoriteto Petrovega naslednika. To svoje čutenje je različno izrazil v pastirskih pismih leta 1852 (sveto leto), leta 1855 (po razglasitvi dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju), leta 1858 (jubilej z odpustki), leta 1859 (vojna v Italiji, molitev za papeža), leta 1860 (darovi za papeža) in leta 1862 (po vrnitvi iz Rima).¹ Naj tu navedemo le nekaj značilnih besed iz pastirskega pisma iz leta 1862, ko se je vrnil iz Rima. »Živo sem se prepričal, da je ena prava hiša živega Boga, sveta rimsko-katoliška Cerkev, katero je Kristus trdno na skalo pozidal in ji izročil ključe nebeške. Prepričal sem se s svojimi lastnimi očmi, da so rimski papeži pravi nastopniki sv. Petra, ko jim je Kristus naročil in oblast dal pasti njegova jagnjeta ter potrjevati svoje

¹ Slomškova pastirska pisma je kot peto knjigo *Slomškovih zbranih spisov* leta 1890 pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu objavil Mihael Lendovšek (1844–1920), župnik v Makolah. Že kot ptujski kaplan se je lotil zbiranja Slomškovih spisov. Kot prvo knjigo Zbranih spisov je leta 1876 objavil *Slomškove pesmi*. Dve leti pozneje so kot druga knjiga Zbranih spisov izšle *Basni, prilike in povesti*, leta 1879 kot tretja knjiga *Životopisi*, kot četrta knjiga pa leta 1885 *Različno blago*. Leta 1890 je pri Mohorjevi družbi v Celovcu objavil *Pastirske liste*, zatem pa še *Življenja srečni pot* (1893), *Krščansko devišvo* (1894) in *Pridige osnovane* (1899) (SBL 1:635).

sobrate, škofe, katere je Sveti Duh postavil. Kakor je eden Bog, eden Kristus, edina Cerkev, je tudi eden stol sv. Petra, katerega je postavila beseda Gospodova. Ta sedež je prava korenina in studenec duhovne edinosti. Tukaj sv. Peter v svojih nastopnikih živi in svojo visoko službo opravlja. Rimski papež je pravi naslednik sv. Petra, apostol vojvode, pravi namestnik Kristusov, poglavar celotne krščanske Cerkve, oče in učitelj vseh kristjanov. Ta resnica se je tako očitno pokazala, da nikoli lepše, pa tudi dokazala vsem, ki so pri zdravi pameti, da je pogosto blebetanje sedanjih krivovercev, ki pravijo: saj je vseeno, če to ali ono vero imaš, če rimskega papeža spoštuješ ali ne, gola, hudičeva laž.« (Janežič 1996, 315) Te besede najbrž dovolj razločno kažejo, kakšnega prepričanja je bil Slomšek v času, ko so se razgrete debate ultramontanistov in njihovih nasprotnikov osredinile predvsem na vprašanje mesta in vloge papeža v vodstvu Cerkve, še posebno pa na vprašanje papeževe nezmotnosti.

2. Razprave na koncilu

Prvi vatikanski koncil je sklical Pij IX. leta 1867 (Benedik 1996, 288). Začel se je dne 8. decembra 1869, udeležilo se ga je 774 škofov.² Iz mnogih predlog, ki so jih koncilu poslali v diskusijo, sta bili v glavnem obdelani le dve in razglašeni kot dogmatični konstituciji. Kot prvi je prišel na vrsto osnutek o katoliški veri. Kakor je bilo spočetka videti, da bodo koncilski očetje predlagano shemo zgolj slogovno popravljali, pa so se razplamtele nekajmesečne debate, od katerih jih je bilo par prav burnih. Ob drugače trdo vodeni diskusiji je bila vendarle zagotovljena dokajšna svoboda. Na slovesni seji dne 24. aprila 1870 je koncil z veliko večino sprejel dogmatično konstitucijo o katoliški veri *Dei Filius*.³

Že na začetku koncila sta se kot nadaljevanje glasnih razmišljanj pred koncilom oziroma kot utelešenje različnih pogledov na mesto in vlogo papeža v Cerkvi izoblikovali dve skupini: *večina* – škofje, ki so zahtevali razglasitev dogme o nezmotnosti in razjasnitev odnosov med Cerkvijo in državo, in *manjšina* – škofje, ki so nasprotovali tej razglasitvi, nekateri le zaradi primernosti, drugi so se bali, da bi koncil s tem še močneje potrdil *Syllabus*. Tako so že vzporedno z uradnimi diskusijami o katoliški veri zunaj koncilске dvorane potekale živahne debate tudi o tej vroči temi. Voditelji večine Manning (Westminster), Dechamps (Malines) in Senestrey (Regensburg) in še nekateri so sestavili peticijo na papeža – podpisalo jo je blizu 400 škofov –, naj postavi na dnevni red tudi definicijo

² S preučevanjem prvega vatikanskega koncila so se ukvarjali številni zgodovinarji. Mnogi so se posvetili predvsem ali skoraj izključno razpravam v zvezi z razglasitvijo dogme o papeževi nezmotljivosti, nekateri pa ga vendarle zajemajo v celovitosti njegovega poteka. Med najboljše predstavitve tega koncila vsekakor sodi delo C. Butlerja *The Vatican Council. The Story told from inside in Bp. Ullathorne's Letters* (zv. 2. London, 1930). Kot najboljše in najcelovitejša študija o koncilu pa velja delo Th. Grandera *Die Geschichte des Vatikanischen Konzils* (3 zv. Freiburg i. Br.: 1903–1906). Pisano je resda v očitno apologetičnem duhu, vendar je zelo dragoceno zaradi številnih neposrednih virov, ki jih zbral in obdelal avtor.

³ Konstitucija *Dei Filius*, sprejeta na koncilu dne 24. aprila 1870, ima štiri poglavja. V prvem govori o Bogu stvarniku in začetniku vsega; v drugem govori o božjem razodetju, pri tem poudarja sposobnost človekovega razuma, da s svojimi naravnimi močmi spoznava bivanje Boga, Stvarnika in Gospoda npravnega reda; tretje poglavje govori o veri kot človekovem odgovoru na razodetje; četrto poglavje pa povzema naloge in meje razuma in poudarja, da si vera in razum ne nasprotujeta, ampak se med seboj podpirata, »zato ni Cerkev niti malo sovražna gojitvi človeške kulture in znanosti, ampak jo na mnogotere načine podpira in pospešuje«.

o nezmotnosti. Manjšina, ki so jo vodili Rauscher (Dunaj), Schwarzenberg (Praga), Simor (Gran / Esztergom), Darbois (Pariz), Dupanloup (Orléans), Hefele (Rottenburg), Ketteler (Mainz), Strossmayer (Djakovo) in drugi, se je temu krepko upirala. Nasprotja so odmevala tudi zunaj koncilске dvorane in zunaj Rima. V duhu manjšine je v *Römische Briefe von Quirinus* komentiral razvoj debat na koncilu münchenški teolog Ignaz Döllinger, pozneje eden od ustanoviteljev starokatoliške cerkve (Jedin 1969, 117).

Osnutek o Kristusovi Cerkvi so koncilski očetje dobili v roke dne 21. januarja 1870. Obsegal je petnajst poglavij,⁴ Koncilska večina je z omenjeno peticijo dosegla, da je komisija, ki je pripravljala osnutek, marca 1870 v enajsto poglavje vključila še besedilo o papeževi nezmotnosti. Marca in aprila se je nabralo veliko število predlogov, ki so večinoma govorili v prid nezmotnosti. Zdaj je komisija popolnoma predelala enajsto in dvanajsto poglavje osnutka. Tako je dejansko nastal osnutek nove konstitucije *De Romano Pontifice*, v katerem so tri poglavja govorila o prvenstvu rimskega papeža, četrto pa izrecno o nezmotnosti. Papež Pij IX., ki do takrat ni tako neposredno posegal v delo koncila, je zdaj povzel predloge večine in dne 27. aprila zahteval, naj se začne razprava o papeževem prvenstvu v jurisdikciji in o njegovi nezmotnosti. Koncil je resda prve dni maja razpravljal o dekretu o splošnem katekizmu in ga dne 4. maja z veliko večino sprejel, vendar dekret ni prišel na slovesno sejo; prehitel ga je osnutek o papežu, ki se je koncilski večini zdel pomembnejši.

Dne 13. maja se je začela splošna debata o novi konstituciji in se seveda vrtela skoraj izključno okoli vprašanja nezmotnosti. Do 3. junija se je zvrstilo devetintrideset govornikov v prid razglasitve papeževe nezmotnosti in šestindvajset onih, ki so razglasitvi nasprotovali. Stališča infalibilistov je najrazločnejše povzel belgijski primas Dechamps, ki je poudaril, da nezmotnost ni niti osebna, ker je povezana s službo, ne absolutna, ker je vezana na določene pogoje. Nasprotniki pa so razvrščali eklesiološke in še posebno zgodovinske ugovore. Čeprav je bilo prijavljenih še štirideset govornikov, je vodstvo koncila dne 3. junija sklenilo, da se splošne razprave končajo; nadaljevanje naj ne bi prineslo vsebinsko nič več novega. Odprto je ostalo še vprašanje, kako naj se glase besedila posameznih poglavij. K razpravi se je prijavilo sto dvajset govornikov. Na generalnih kongregacijah od 15. junija do 4. julija je prišlo do besede petintrideset zagovornikov nezmotnosti in dvaindvajset nasprotnikov. Drugače pa je tu treba spet pripomniti, da večina nasprotnikov ni bila naravnost proti nezmotnosti, ampak so jo hoteli vezati na posvetovanje, skladnost in pričevanje celotne Cerkve; torej ne papež sam iz sebe, ampak le v povezanosti s Cerkvijo (Alberigo 1990, 379).

V tem koncilskem kontekstu se srečamo tudi z lavantinskim škofom Jakobom M. Stepišnikom. Mariborski zgodovinar F. Kovačič piše, da »se je Stepišnik z drugimi avstroogriškimi škofi postavil na stran minoritete, ki je nasprotovala proglašenju dogme o papeževem nezmotljivem učiteljstvu, sicer pa ni aktivno nastopal«. V opombi pa Kovačič (1928, 407) pravi: »V njegovi zupščini sta dva izdelana govora, ki jih je mislil govoriti na cerkvenem zboru. Prvemu se je sam odrekal, da ne bi, kakor sam pripominja, še pomnožil že itak prevelikega števila govornikov, drugi je odpadel, ker je bila dotična debata prej zaključena.« Teh dveh govorov zdaj v zupščini ni bilo mogoče najti. Je pa ohranjen osnu-

⁴ Osnutek konstitucije o Cerkvi je vsebinsko obsegal naslednja poglavja: 1. Cerkev je Kristusovo skrivnostno telo; 2. krščanstvo je moč živeti samo v Cerkvi; 3. Cerkev je živa, popolna, duhovna in nadnaravna družba; 4. Cerkev je vidna skupnost; 5. Cerkev je ena; 6. in 7. zunaj Cerkve ni odrešenja; 8. Cerkev je neminljiva; 9. Cerkev je nezmotljiva; 10. o oblasti Cerkve; 11. o prvenstvu rimskega papeža; 12. o svetni suverenosti Svetega sedeža; 13. o sodelovanju med Cerkvijo in civilno družbo; 14. o pravu in rabi civilne oblasti po nauku Cerkve; 15. o posebnih pravicah Cerkve v odnosu do civilne družbe.

tek konstitucije o Cerkvi, ki je bil natisnjen tako, da je bilo na pol strani širokem robu mogoče napisati tudi dokaj obširne pripombe k besedilu. Stepišnik je napisal kar večje število krajših in daljših pripomb, iz katerih se dovolj jasno vidi, kakšnega mnenja je bil glede vprašanj, ki so takrat burila duhove. Na koncu je pribeleženo, da jih je napisal dne 16. junija 1870, torej takoj ob začetku razprav o posameznih poglavjih.

3. Stepišnikove pripombe

Prvo poglavje: Postavitev apostolskega prvenstva svetega Petra⁵

Kanon I: Kdor trdi, da svetega apostola Petra ni postavil Kristus Gospod za prvaka vseh apostolov in za vidno glavo celotne vojskujoče se Cerkve; ali da je sveti Peter prejel naravnost in neposredno od Kristusa Gospoda le prvenstvo časti, ne pa prvenstvo resnične in prave vodstvene oblasti (iurisdictionis primatum), naj bo izobčen.

Osnutek: Ad unum namque Petrum Christus Filius Dei vivi dixit ... quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis. **Stepišnik:** *Das diese letzten Worte nicht ad unum Petrum gesagt wurden, habe ich bereits bemerkt.*

Drugo poglavje: Neprestano trajanje prvenstva svetega Petra v rimskih papežih

Kanon II: Kdor trdi: ne iz postavitve Kristusa Gospoda samega, to je po božjem pravu, ima sveti Peter stalne naslednike v prvenstvu nad vesoljno Cerkvijo, ali: rimski škof ni Petrov naslednik v tem prvenstvu, bodi izobčen.

Stepišnik nima pripomb.

Tretje poglavje: Vsebina in bistvo prvenstva rimskega škofa

Kanon III: Kdor trdi, da ima rimski škof le nalogo nadziranja ali usmerjanja, ne pa polne in najvišje vodstvene oblasti nad celotno Cerkvijo – in sicer ne le v verskih in npravnih zadevah, ampak tudi v tem, kar spada k redu in vladanju Cerkve po vsem svetu – ali kdor trdi, da ima le večji delež, ne pa polnost te oblasti, ali da ta njegova oblast ni redna in neposredna prav tako nad vsemi posameznimi cerkvami kakor nad vsemi posameznimi pastirji in verniki, naj bo izobčen.

Stepišnik, uvodna pripomba: *Das die Päpste, wo sich ihnen Gelegenheit darbot, ihre absolute Machtvollkommenheit behaupteten, ist wahr – aber doch nur mehr von den neueren; die Päpste des Alterthums waren anderer Ansicht – welchen Einfluß darauf die falschen Dekretalen hatten, ist bekannt.*

Osnutek: ... beato Petro a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum continetur.

Stepišnik: *Absolute plenam – gegen die merfachsten in des päpstlichen Absolutismus als ob dies überhaupt möglich – und ...? Dies ist eben die verschiedene und gelegte Stelle. Hier wird sie selbstverständlich nicht im beschrenkenden (?) eingenommen.*

Osnutek: Docemus proinde et declaramus, hanc, quae proprie est episcopalis iurisdictionis potestas, ordinariam esse et immediatam, erga quam particularium ecclesiarum pastores, officio hierarchicae subordinationis, veraeque obedientiae obstrin-

⁵ Naslovi poglavij in besedila kanonov, kakor jih je koncil sprejel in potrdil, so navedena po prevodu Antona Strleta *Vera Cerkve* (Celje: Mohorjeva družba, 1977).

guntur. **Stepišnik:** *Also ist doch der Papst eigentlich Bischof – nicht blos Primas im bisher geglaubten Sinne als in der ganzen Katholischen Welt. Diese beiden Worte (ordinarium, immediatum) ... man um keinen Preis fahren lassen zu wollen.*

Osnutek: Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas opponatur ordinaria ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua particularium ecclesiarum pastores assignatos sibi greges pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboratur et vindicetur, dicente sancto Gregorio Magno: Meus honor est honor universalis Ecclesiae ... **Stepišnik:** *Was sollen diese Phrasen? Die bischöfliche Gewalt wird von J. Xtus gestätigt, gekräftiget, weil sie von ihm gegeben wurde – eben so gut, wie dem Papste seine Primatengewalt. Das sind dann diese – salva summa reverentia erga H. Gregorium M. Worte, die zum Beweise des oben behaupteten, so viel wie gar nichts beitragen. Am wenigsten sich dieser wahrhaft große Kopfe in den Bischöfen blos eine Art von ...? Er hatte einen beseren Begriff von ihnen. – Zu dem ist dieser Citat mit dem Contexte herausgerissen und geradezu gegen den ursprünglichen Sinn, welchen der H. Gregor M. damit verbinden wollte, hier mißbraucht. Man vergleiche des obigen Worten unmittelbar ...?*

Osnutek: Sedis vero Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine forte retractandum ... Quare a recto veritatis tramite aberant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tamquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare. **Stepišnik:** *Einer ist dann doch noch grösser – Christi! ... Wird wohl ohnedem unnöthig werden; weil ein allgemeines Concil, so wie man es im Alterthum verstand, künftig rein überflüssig sein wird.*

Četrto poglavje: Nezmotno učiteljstvo rimskega papeža

Kanon IV: Kadar rimski škof govori z najvišjo učiteljsko oblastjo (ex cathedra), to se pravi, kadar pri izvrševanju službe pastirja in učitelja vseh kristjanov s svojo apostolsko oblastjo dokončno določa, da se mora celotna Cerkev držati kakega verskega ali nrvnega nauka, tedaj ima na osnovi božje pomoči, ki mu je obljubljena v svetem Petru, tisto nezmotnost, s katero je božji Odrešenik hotel obdariti svojo Cerkev pri dokončnih odločitvah v verskih in nrvnih naukih. Zato so takšne dokončne odločitve (definitiones) rimskega škofa nespremenljive po sebi in ne na temelju soglasja Cerkev.

Osnutek: In suprema autem Apostolicae iurisdictionis potestate, quam Romanus Pontifex tamquam Petri principis Apostolorum successor in universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendi, haec Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobatur, ipsaque oecumenica Concilia tradiderunt. **Stepišnik:** *Omnia? Was wenn, was man nicht leugnen wollen, lag darin schon die Anerkennung der persönlichen Infallibilität des Papstes? War dann Petrus der einzige mit der Lehramte betreute Apostel? Sprach der Herr nicht zu allen Aposteln: Docete omnes gentes? (Mt XXVIII). Wo nur möglich, begegnet man im 19. Schema der Folgerung: der Papst hat die höchste, oberste Gewalt in der Kirche; also eigentlich die einzige, von welcher aber übrige ausströmten. Welche Logik! **Osnutek:** ... in Sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio. **Stepišnik:** *Wirklich?**

Osnutek: Apostolicam Sedem sequi in omnibus Christi fideles tenentur, ut esse mereamur in una communione cum eadem Sede, in qua est integra et vera Christianae religionis sodalitas. Et cum Lugdunensi Concilio secundo profiteamur ... sicut praeter ceteris tenentur fidei veritatem defendere, sic et si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. **Stepišnik:** *Darüber vide, was von mehreren Vätern*

gezeigt würde; woraus erhebt; ob und in wie ... ferne in der angeführten Formel die päpstliche Infallibilität des Schema liege? Mit welchem Rechte oder Unrechte diese professio Fidei das Glaubensbekenntniß des Concils von Lyon II. selbst genant worden, würde gleichffals deutlich genug aus den Akten des Concils dargethan. Definire bedeutet nicht nothwendig eine infallibile irreformelle Entscheidung.

Osnutek: Et cum Florentino Concilio repetimus: ... ipsi (Romano Pontifici) in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse. **Stepišnik:** plenam – aber nicht absolutam.

Osnutek: ... tamquam dogma fidei declaramus, Romanum Pontificem ...vi assistentiae divinae ipsi promissae errare non posse, quum supremi omnium Christianorum doctoris munere fungens pro Apostolica sua auctoritate definit, quid in rebus fidei et morum ab universa Ecclesia tamquam de fide tenendum vel tamquam fidei contrarium reiciendum sit; et eiusmodi decreta sive iudicia per se irreformabilia a quovis Christiano, ut primum ei innotuerint, pleno fidei obsequio excipienda et tenenda esse.

Stepišnik: In diesem texte liegt auch nichts weniger, als die H. J. das Schema nothwendig entfalten. + NB. Wie unbestimmt und weg das unmittelbar folgende Leute fällt leicht auf. Wann fungitur R. P. Doctoris munere? Wer entscheidet darüber? Wieder nur der Papst selbst. NB. per se. Darin liegt Alles. Also der Papst bedarf in keiner Weise als Vorbedingung seiner infallibiler Entscheidung eines conciliums, oder noch weniger eines consensus der Bischöfe. Ipse solus. Ist das nicht Trennung des Hauptes von dem Leibe? – Oder ist es nicht das »l' eglise c' est moi« - in anderer Form?

V osnutku slede sklepi kanoni k prvim trem poglavjem konstitucije. K prvemu kanonu Stepišnik ni pripisal nobene pripombe. K drugemu pa. **Osnutek:** Si quis dixerit ... Romanum Pontificem non esse iure divino Petri in eodem primatu successorem, anathema sit. **Stepišnik:** NB. dies recht; aber nicht hat es Xtus unmittelbar angeordnet, das der Bischof von Rom der Nachfolger Petri im Primat seyn solle. K tretjemu kanonu piše: **Osnutek:** Si quis dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis ... aut hanc potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit. **Stepišnik:** M. Wenn dies Schema unverändert angenommen würde, so wäre dies im Interesse der katholischen Kirche selbst sehr zu beklagen. Die Folgen wären gerade für sie die empfindlichsten. Es ist keine unbegründete Bemerkung eines Mitgliedes des Concils: »Dieses Schema wie es vorliegt, ändert die bisher für göttlich gehaltene Grundverfassung der katholischen Kirche weil es die man sage, was man will, die Bischöfe ihres wesentlichen Characters, als Nachfolger der Apostel, daher mitberufen die Kirche Gottes zu regieren, und als Theilhaber an dem allen Apostel vom Herrn selbst ertheilten magisterium apostolicum entkleidete und sie zu – wenn auch den ersten obersten – kirchlichen Beamten in der »päpstlichen Universalmonarchie degradirt«. Noch hoffe ich – ja ich zweifle nicht im mi ... sten daran, wie kann ich dies, da ich ...

Na zadnji strani tega osnutka je še naslednja pripomba: **Stepišnik:** Der Geist Gottes die Kirche Christi regieret? – Das des Syst ... des päpstlichen Absolutismus, wie es sich hier (aus) diesen Schema dessen Verfasser ersannen und zurecht richteten, nicht den Sieg davon tragen werde.. Es widerspricht ja, nach meiner Uiberzeugung, allzusehr dem Geiste des Christenthums; wird zu sehr durch die – ohne Sophistik, nach ihrem sich dem unbefangenen Verstande aufdringenden Literalsinne interpretirten biblischen Stellen zurück gewiesen; zu sehr durch das ganze christliche Alterthum verurtheilt, als

das es irgend eine Aussicht auf Durchdringen geben könnte. – Viel des menschlichen hat das Vatikanische Concil bisher schon aufzuweisen; Manches, was wir ungeschehen, und nie verzeichnet in seiner Geschichte wünschen – hofen wir, das bald die andere Seite verbleibt durch das Walten des H. Geistes, sich der katholischen Welt darstellen werden. – Noch einmal, das Papsthum, wie es hier in diesen Schema vorgeführt wird, ist nicht jener Primat, welchen der Herr einsetzte, und würde deßhalb auch nie die Anerkennung der katholischen Welt ertragen. – Ne quid nimis!

Stepišnik je v dne, ko so razprave šle že proti koncu, napisal še nekaj pripomb, in to k dopolnjenemu predlogu za sklepni kanon tretjega poglavja. V kanon, ki govori o polni in najvišji jurisdikciji rimskega škofa nad vso Cerkvijo, je komisija (*Deputatio de fide*) dodala še opredelitev: »Kdor trdi, da ima le večji delež, ne pa polnosti te najvišje oblasti ...« Škof je ob tej zadnji različici kanona pripravil kar krajše osebno razmišljanje in na koncu pripomnil, da je to zapisal »v Rimu pred glasovanjem dne 9. julija 1870«. Opomba nad naslovom tega predloga pa pravi: »Suffragia darüber abgegeben am 11. Juli 1870.« Je to pomenilo že prvo sondiranje za končno glasovanje? Njegovo razmišljanje:

Wohin dieser Zusatz, den die Deputatio de Fide machte, ziele, ist klar. Es soll damit jeder Gedanke an eine wie immer beschlossene Mitwirkung des Episkopates beim Kirchenregement über die Gesamtkirche ausgeschlossen seyn. Der Papst, sezt dieser Kanon, ist nicht etwa blos der oberste Machthaber in der Kirche; nein! und wieder nein! Er allein. Und Niemand, gar Niemand Anderer mit ihm ist diesem Machthaber, und zwar ... schreckenlosen Gewaltfülle. Ihm gegenüber, oder auch an neben ihm verschrindet jeder Andere in der Kirche – gleichviel ob Bischof oder Laie.

Iste es möglich, fragt sich der Bibel- und Geschichtskündige, das eine Fraction in der Kirche es wagen darf, und dem Stellvertreter Christi, gegen wir es offen, den Herrn der Kirche zu menschlichen (?), als welchen ihn die Gläub(igen), aus den Händen diesem Fraktion beim sonstigem Verluste der ewigen Seligkeit hinnehmen sollen!

Hat sie denn vergessen, diese Schule, die nur ihre Phantasien der Welt als geoffenbartes Dogma aufdringen will, das der Heiland selbst, der da gesprochen »Der Schüler ist nicht über seinen Meister noch der Diener über seinen Herrn (Mt X,24), den menschlichen Absolutismus, in welchem die Alttestamentliche Theokratie (nach)geartet war, in so entschiedenen, sogar hart scheinende Ausdrücken verdammte? Und den nämlichen Heiland läßt diese Schule in der Pers(on) des Papstes ein noch viel unerträgliches Joch der Mensch(heit) aufladen.

Hat sie vergessen – oder meint sie die Christen ...

Werde es ja dulden, das man die Worte Christi und der Bibel vertilge, oder durch exegetische Künste um ihren eigentlichen vahren, natürlichen Sinn bringe: »Welt Herrscher die Könige Völker über sie, und die Gewalt haben über sie, werd(en) 'gnädige' genannt. Ihr aber nicht so d.i. unter Euch soll es keine Herrschaft nach Art der irdischen geben, also auch keine Rechtschaft.« (Mt XX; Lk XXII,25–27)

Der H. Ignatius M. nent Rom »die Vorsteher in des Liebeslände« er meint aber die Kirche Desjenigen, der das Gebot der Liebe zum Fundamental Gesetze seines Reiches nicht von dieser Welt erklärte – Hüthe sich jene Schule, oder Partei, von der es ofen redete, wohl, Rom zur Despotei machen zu wollen. Es wäre kein sanftes Joch, woll aber ein unerträglich drückendes, und die Versuche, es abzuwerfen, würden nicht ausbleiben!

Geschrieben in Rom vor der Abstimmung d. i. am 9. Juli 1870.

4. K razglasitvi dogme

Na generalni kongregaciji dne 11. julija je briksenski škof Gasser kar štiri ure poročal, kako je koncilna komisija oblikovala četrto poglavje konstitucije, ki govori o papeževi nezmotnosti; upoštevati je morala sto štiriinštirideset predlogov za popravke. Dva dni pozneje, dne 13. julija, so opravili glasovanje o četrtem poglavju konstitucije (*Nezmotno učiteljstvo rimskega papeža*). Kritičen dan za koncil! Nekaj več kakor petdeset koncilskih očetov se glasovanja ni udeležilo. Rezultat glasovanja: 448 glasov za, 88 proti, 65 placet iuxta modum. Torej kar četrtnina koncilskega zbora je jasno izrazila svoje nestrinjanje. Nekateri škofje so reagirali hitro. Še istega dne, dne 13. julija, so Jirsik (Česke Budejovice), Förster (Wrocław), Wiery (Krka) in Stepišnik vodstvu koncila napisali pismo, da zaradi silne vročine ne morejo še dalj časa zdržati v Rimu, obenem pa so dostavili: če bi ostali na slovesni seji, ne bi mogli glasovati drugače kakor »non placet« (Grandierath 1913, 135). Po tem glasovanju so nekateri škofje še poskušali doseči pritrnitev, vendar je večina stvar še bolj zaostрила. Najvplivnejša zastopnika večine Manning (Westminster) in Senestrey (Regensburg) sta dosegla, da so z blagoslovom Pija IX. v kanon o nezmotnosti vključili še dodatne besede: *dokončne odločitve (definitiones) rimskega škofa so nespremenljive po sebi in ne na temelju soglasja Cerkve (ex sese, non autem ex consensu ecclesiae)*. Močna delegacija manjšine je dne 15. julija skušala papeža prepričati, naj se te besede iz kanona umaknejo in namesto njih zapiše, da se mora papež pri svojih nezmotnih odločitvah opirati na pričevanje Cerkve, vendar je Pij IX. to odločno zavrnil. Škofje manjšine so zapustili Rim. Tej manjšini, ki se ni udeležila glasovanja, so pripadali tudi goriški nadškof Andrej Gollmayr in škofje Jernej Vidmar (Ljubljana), Jernej Legat (Trst-Koper) in Jurij Dobrila (Poreč).⁶ Prav tako je bil na strani manjšine in tudi ni glasoval škof Ignacij Mrak, Baragov naslednik v škofiji Sault Ste Marie (odločitev koncila je objavil januarja 1871). Glasovanja dne 18. julija 1870 se je udeležilo 535 škofov (na koncilu jih je bilo v začetku 774): 533 za in 2 proti. Takoj zatem je papež rezultate koncila slovesno razglasil.

Generalna seja dne 18. julija 1870 je bila zadnje dejanje koncila. Naslednji dan je izbruhnila francosko-pruska vojna, dne 20. septembra so čete Piemontezov zasedle Rim, Pij IX. je koncil odložil »sine die«. Razen nekaterih izjem (Hefe, Haynald, Strossmayer) so vsi škofje manjšine še leta 1870 v svojih škofijah razglasili odločitve vatikanskega koncila. Stepišnik je obe konstituciji objavil v svojem uradnem listu *Kirchliches Verordnungsblatt* dne 26. decembra 1870 (Kovačič 1928, 408).

⁶ Med temi je precej odmevno nastopil na 77. splošni seji tržaški škof Legat, ki je daljši govor sklenil s predlogom za besedilo kanona: *Docemus, Ecclesiam Christi omni veritate esse instructam per Spiritum Sanctum, qui continuo cum ea manet; ideoque definimus Romanum Pontificem, qui supremus est doctor in magisterio Apostolico, quum doctrinam fidei morumque suo iudicio confirmat, errare non posse.*

Reference

- Alberigo, Giuseppe**, ur. 1990. *Storia dei concili ecumenici*. Brescia: Queriniana.
- Aubert, Roger**. 1964. *Vatican I*. Pariz: Éditions de L'Orante.
- . 1971. Die Fortschritte des Ultramontanismus und das Wachstum der internationalen Orden. V: *Handbuch der Kirchengeschichte*, zv. 6/1:415–431. Freiburg-Basel-Dunaj: Herder.
- Benedik, Metod**. 1993. *Obča cerkvena zgodovina*. Ljubljana: Teološka fakulteta [skriptarna].
- . 1996. *Papeži. Od Petra do Janeza Pavla II*. Ljubljana: Mihelač.
- Christophe, Paul**. 1989. *La Chiesa nella storia degli uomini*. Torino: SEI. Izvirnik, *L'Eglise dans l'histoire des hommes*. Pariz: Droguet & Ardent, 1982.
- Granderath, Theodore**. 1913. *Histoire du Concile du Vatican*. Bruselj: Albert Dewit. Izvirnik, *Geschichte des Vatikanischen Konzils*. Freiburg i. Br.: Kirch, 1903–1906.
- Janežič, Stanko**, ur. 1996. *Škof Anton Martin Slomšek*. Maribor: Slomškova založba.
- Jedin, Hubert**. 1969. *Kleine Konziliengeschichte*. Freiburg i. Br.: Herder.
- Košir, Borut**. 1994. Cerkevno politične razmere in konkordat. V: *Wolfov simpozij v Rimu*, 35–42. Celje: Mohorjeva družba.
- Kovačič, Franc**. 1928. *Zgodovina Lavantinske škofije (1228–1928)*. Maribor: Lavantinski kn.šk. ordinariat.
- Liebmann, Maximilian**. 1999. *Kirche in Gesellschaft und Politik*. Gradec: Austria medien service.
- Lill, Rudolf**. 1971. Die Länder des Deutschen Bundes und die Schweiz 1848–1870. V: *Handbuch der Kirchengeschichte*, zv. 6/1:533–550. Freiburg-Basel-Dunaj: Herder.
- Martina, Giacomo**. 1970. *La Chiesa nell'età dell'assolutismo del liberalismo del totalitarismo*. Brescia: Morcelliana.